ISSN 1993-5757
SPORT SCIENCE OF UKRAINE *СПОРТИВНА НАУКА УКРАЇНИ*
2015. №1 (65). P. 19-25. *2015. №1 (65). С. 19-25.*
УДК 796.071.4

ІНТЕГРАТИВНІ ПРОЦЕСИ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ігор ЛАПИЧАК

Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів, Україна, e-mail: glominik@gmail.com

Анотація. Суттєву роль у реформуванні освіти відіграють інтегративні процеси, які охоплюють усі галузі діяльності суспільства. У статті узагальнено основні тенденції в підготовці фахівців з вищою освітою; подано методологічне та теоретичне обґрунтування застосування інтегративного підходу при побудові дидактичних систем; охарактеризовано інтегративні процеси, які реалізуються в сучасних системах підготовки фахівців із фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: підготовка, фахівець, фізичне виховання, інтеграція, інтегративний підхід, інтегративні процеси, професійні знання, професійні вміння.

ИНТЕГРАТИВНЫЕ ПРОЦЕССЫ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Игорь ЛАПИЧАК

Львовский государственный университет физической культуры, г. Львов, Украина, e-mail: glominik@gmail.com

Аннотация. Существенную роль в реформировании образования играют интегративные процессы, которые охватывают все отрасли деятельности общества. В статье обобщены основные тенденции в подготовке специалистов с высшим образованием; изложено методологическое и теоретическое обоснование использования интегративного подхода при построении дидактических систем; охарактеризованы интегративные процессы, которые реализуются в современных системах подготовки специалистов по физическому воспитанию в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: подготовка, специалист, физическое воспитание, интеграция, интегративный подход, интегративные процессы профессиональные знания, профессиональные умения.

THE IMPORTANCE OF INTEGRATED PROCESS WHILE TRAINING SPECIALISTS OF PHYSICAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Ihor LAPYCHAK

Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine, e-mail: glominik@gmail.com

Abstract. The essential role for educational reformation belongs to an integrated process that influences all spheres of peoples' activities. The article emphasizes the main tendencies for training specialists with high qualifications; Methodological and theoretical substantiation of an integrated approach is presented (for making a deductive system). The integrated processes that are used while training specialists of physical education in higher educational establishments are characterized.

Keywords: training, specialist, physical education, integration, integrated approach, to integrated process, professional skills, professional abilities.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У системі освіти, вищої у тому числі, постійно відбуваються пошуки в напрямі оптимізації та вдосконалення організації навчально-виховного процесу. Ці пошуки стосуються концептуальних засад розвитку освіти та змісту, методів, засобів та організаційних форм навчання. Нові завдання, поставлені державою і суспільством перед вищою школою, вимагають удосконалення всіх ланок навчальної роботи та наукової діяльності, що своєю чергою вимагає розробки та розвитку теорії освіти як системи наукового обґрунтування шляхів підготовки майбутніх фахівців.

Науковці розглядають теорію освіти як систему ідей, обґрунтоване керівництво до дії, що дозволяє прогнозувати шляхи удосконалення системи вищої освіти, упорядковувати поняття й категорії науки, вибирати предмет, методи й засоби наукових досліджень, визначити способи поширення наукових положень [1]. Вища школа вибудовує свою специфічну теорію навчання з урахуванням мети, завдань, побудови, функціонування й розвитку навчального процесу. Планомірна та цілеспрямована підготовка майбутніх фахівців певного профілю є

© Лапичак І., 2015

основним завданням діяльності вищих навчальних закладах (ВНЗ). Вирішення цього завдання має базуватися на врахуванні сучасних тенденцій розвитку світової освітньої системи.

Наукові основи підготовки фахівців з вищою освітою розробляються у процесі наукових досліджень, реальної педагогічної практики, творчого пошуку спрямованого на її удосконалення та відповідність сучасним вимогам.

Суттєву роль у реформуванні освіти відіграють інтегративні процеси, які охоплюють усі галузі діяльності суспільства. Формування цілісної особистості фахівця повинно задовольняти потреби не лише сучасності, але й перспективні потреби суспільства. На сучасному етапі проблеми взаємозв'язку та цілісності суспільних, наукових, педагогічних процесів вирішуються в умовах значного впливу на них науково-технічних досягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. У дидактиці навчання розглядається у двох аспектах: як об'єкт вивчення і як об'єкт конструювання. З огляду на це виокремлюють дві функції дидактики: науково-теоретичну і конструктивно-технологічну [2]. Науково-теоретична функція полягає у вивченні, аналізі, систематизації та узагальненні педагогічного досвіду, його науковому обґрунтуванні, поясненні причинно-наслідкових зв'язків, механізмів та закономірностей відкритих психологією, фізіологією та іншими науками. Конструктивно-технологічна функція дидактики полягає в розробці змісту, ефективних методів, прийомів і засобів навчання, конструюванні нових навчальних технологій та втіленні результатів досліджень. Вона дозволяє з'ясувати, як на основі об'єктивних закономірностей та механізмів пізнавального розвитку студентів, організувати навчальний процес для забезпечення його максимальної ефективності, визначити найбільш оптимальні форми, методи й засоби в конкретній ситуації, а також принципи та правила, якими необхідно керуватися викладачеві [2, 3]. Досягнення якісної та ефективної підготовки майбутніх фахівців можливе лише при базуванні на сучасних методологічних підходах – діяльнісному, особистісному, системному, гуманітарному, ресурсному, ціннісному та компетентнісному. Поряд з ними науковці та педагоги активно обґрунтовують і впроваджують інтегративний підхід до навчання, який базується на проектуванні дидактичного процесу, гарантуванні запланованого кінцевого результату та завершеності процесу навчання, акцентуванні поглядів на структуру та зміст знань і вмінь як одного з основних елементів освіти [5].

Методологічним та теоретичним проблемам інтеграції в освіті присвятили свої дослідження вітчизняні науковці С.У. Гончаренко [4], І.М. Козловська [5, 6], Я. Кміт [6]. Роботи цих науковців та інші численні дослідження щодо різноманітних аспектів запровадження інтегративних процесів в освіті зробили вагомий внесок у вирішення проблеми вдосконалення системи підготовки фахівців з вищою освітою.

Система підготовки фахівців із вищою освітою для галузі фізичного виховання, спорту і здоров**'**я людини має вагомі здобутки. Однак сьогодення вимагає створення принципово нових дидактичних утворень, які стосуються змісту методів і форм навчання. Водночас не повною мірою вирішено проблеми змісту та якості підготовки фахівців із фізичного виховання.

Мета дослідження – сприяти удосконаленню системи підготовки фахівців із фізичного виховання у ВНЗ.

Завдання дослідження:

1. Узагальнити основні тенденції в підготовці фахівців із вищою освітою.
2. Вивчити методологічні та теоретичні основи інтегративного підходу при побудові дидактичних систем.
3. Охарактеризувати інтегративні процеси в підготовці фахівців із фізичного виховання у ВНЗ.

Методи та організація дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані методи теоретичного (аналіз і синтез, ідеалізація, абстрагування, аналогія, екстраполяція, узагальнення, системний підхід, систематизація) та емпіричного дослідження (аналіз даних літературних джерел, анкетування).

Методи теоретичного та емпіричного дослідження використовували для осмислення суті поняття «інтеграція», «інтегративні процеси»; вивчення та узагальнення їх характеристик;

узагальнення основних тенденцій у підготовці фахівців із вищою освітою; вивчення методологічних та теоретичних основ інтегративного підходу при побудові дидактичних систем; характеристики інтегративних процесів при підготовці фахівців із фізичного виховання у ВНЗ. Для розширення характеристики інтегративних процесів при підготовці фахівців із фізичного виховання використано результати анкетування студентів.

Використання методів теоретичного дослідження забезпечувало також аналіз і узагальнення результатів, отриманих при вирішенні поставлених завдань.

Результати дослідження. У ході дослідження здійснено методологічний і теоретичний аналіз досліджуваної проблеми. Розглянуто сучасні тенденції у вищій освіті, педагогіці й дидактиці. Вони значною мірою визначаються пріоритетними напрямами державної політики розвитку вищої освіти, серед яких є особистісна орієнтація, постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчального процесу, запровадження освітніх інновацій, розвиток педагогічної та психологічної науки.

Наукові основи підготовки фахівців із вищою освітою розробляє педагогіка вищої школи, яка розвивається в єдності теоретичних і практичних аспектів шляхом поставлення й вирішення конкретних завдань. Серед найважливіших – вироблення методологічних, теоретичних і методичних засад професійної освіти в сучасній педагогіці, формування концепції змісту освіти і процесу навчання для різних типів вищих навчальних закладів, теоретичне обґрунтування моделі випускника в умовах ступеневої освіти, педагогічні технології у вищій школі: теоретичні основи і проектування, інтеграція навчальних курсів, педагогічна діагностика у вищій школі тощо [1, 3].

При проектуванні та організації навчання науковці та педагоги першочергове значення відводять діяльнісному підходу [7] і особливо наголошують, що зміст та організація навчання має визначатися характером майбутньої професійної діяльності фахівця, а кінцевою метою навчання є формування способів дій, які забезпечують здійснення майбутньої професійної діяльності.

Сучасна педагогіка обґрунтовує побудову дидактичних систем на основі ідей інтеграції знань і вмінь. Інтегративні тенденції в освіті визначаються, передусім, загальнонауковими та філософськими чинниками.

Осмислення та опис поняття інтеграції в науковій літературі зводиться до відображення його як категоріального апарату науки, перехід від окремішніх до більш загальних законів, що зумовлює цілісність знання.

Філософська методологія є основою формування методології педагогіки, у тому числі її важливої складової дидактики. При цьому методологічний аналіз спрямовується на світоглядну інтерпретацію результатів навчальної діяльності та самого навчально-виховного процесу, форм і методів мислення, загальнонаукових принципів та підходів до відображення реальної дійсності.

Методологічні засади інтеграції знань виявляються в основних законах філософії. Аналіз категорій філософії в контексті інтеграції дозволяє доповнити обґрунтування методологічних основ інтеграції знань. Він також сприяє трансформації філософських закономірностей у педагогічні, зокрема дидактичні. Інтегративну роль відіграють загальнонаукові поняття та теорії. Значний інтеграційний потенціал містять принципи всезагального зв'язку та розвитку явищ. Загальнонаукові принципи, підходи до відображення реальної дійсності реалізуються в системному підході до вивчення явищ і процесів, моделюванні дійсності, явищ та процесів, статистичному відображенні реального світу. Інтеграція наук викликана потребами пізнання єдиного світового процесу.

Складність і багатоаспектність процесу інтеграції розкривається за допомогою її характеристик. Характеристиками інтеграції є елементи інтеграції, рівні, чинники, види, форми, механізми, умови, функції, наслідки тощо. Аналіз основних характеристик дозволяє глибше пізнати суть інтеграції, досліджувати різноманітні інтегративні процеси та керувати ними.

Важливими психологічними передумовами інтеграції знань та умінь є принципи єдності свідомості та діяльності, єдності соціальної та біологічної природи людини. Психологічні ос-

нови інтеграції знань та умінь містяться в сутності та структурі процесу їх засвоєння. При цьому на окремих ступенях процесу засвоєння знання мають різний характер: від простого відтворення до глибокого розуміння та уміння їх творчо застосовувати, що виражається в рівнях засвоєння знань. Для ефективного керівництва процесом засвоєння знань та умінь важливе значення має розуміння загальної структури цього процесу, його основних компонентів, взаємозв'язків між ними. Процеси сприйняття та розуміння, запам'ятовування, узагальнення та систематизації є невід'ємними складовими становлення цілісних знань та умінь.

Логічне обґрунтування впровадження інтегративних процесів у дидактичні системи визначається основними законами логіки та логічними прийомами. Порівняння, абстрагування, умовиводи, аналогія, узагальнення як логічні прийоми своєю суттю та характеристиками описують, пояснюють, визначають інтегративні процеси, а також сприяють їх дослідженню. Логічні передумови інтеграції знань та умінь базуються на основних законах логіки та логічних прийомах.

Важливою характеристикою інтегративних процесів є поняття «результат інтеграції». Результатом виступає цілісна нова якість (світоглядні поняття, система наукових понять, професійні знання та вміння).

Зміст фахової підготовки визначається, передусім, потребами суспільства та тенденціями його розвитку. Окрім цього, він суттєво залежить від стану й тенденцій розвитку освітньої галузі. Сьогодні актуальною є проблема оптимального поєднання предметного та інтегративного навчання в підготовці фахівців, яка полягає в пошуку ефективних шляхів формування засобами різнопредметних знань високої освітньої та професійної підготовки. Предметна система навчання має низку позитивних рис (чітка організація та систематизований характер педагогічного процесу, динамічність). Звичайно, що недоцільно було б їх витрачати при реформуванні. Поряд з цим предметна система має певні недоліки (штучний поділ цілісної системи знань на окремі предмети, які часто неузгоджені між собою, багатопредметність, дублювання змісту, неможливість забезпечення цілісного характеру навчального процесу тощо). Інтегративне навчання базується на основі запланованих завдань освіти, змісту різнопредметних ком плексів знань з використанням інтегративних форм і методів.

Наявні системи навчання потребують для їх удосконалення вирішення низки проблем, а саме: уточнення та конкретизації завдань освітньої та професійної підготовки фахівців, визначення критеріїв відбору змісту освіти та процедур, як це можна здійснити реально; визначення послідовності вивчення; формування змісту навчально-пізнавальної діяльності тощо.

Аналіз спеціальної літератури виявляє стійку тенденцію зростання інтересу вітчизняних і закордонних дослідників до проблеми підготовки фахівців з вищою освітою, зокрема і для галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Дослідження проводяться як у напрямку пошуку нових концептуальних вирішень проблеми підготовки фізкультурних кадрів, так і окремих її аспектів. Вивчення окремих аспектів підготовки сучасного фахівця з фізкультурною освітою можна розглядати як об'єктивну передумову його якісної цілісної (інтегративної) підготовки. Водночас окремий аспект підготовки фахівця можна вважати самостійною цілісною проблемою.

До найбільш розроблених проблем можна зарахувати такі: реалізація ступеневої системи підготовки фахівців для галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини; психологічні та медико-біологічні основи підготовки фахівців із фізичного виховання; місце окремих спортивно-педагогічних дисциплін у системі підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту; професійна підготовка фахівців до виконання обов'язків учителя фізичної культури; використання українських національних традицій, засобів української народної фізичної культури в підготовці фахівців з фізичного виховання; використання новітніх комп'ютерних технологій у професійній діяльності фахівців із фізичного виховання та спорту.

Широкий і різноманітний підхід до проблеми фахової підготовки студентів ВНЗ фізкультурного профілю засвідчує складність і багатоплановість цього процесу. При обґрунтуванні теоретико-методичних основ підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах Б.М. Шиян звертає увагу на те, що студенти засвоюють переважно компотне-

нти професійної діяльності (предмети навчального плану), а не професію загалом [8]. У результаті це призводить до втрати значущості окремих дисциплін навчального плану для методичної підготовки майбутнього фахівця, і він не виявляє належного інтересу до їх засвоєння. Б.М. Шиян визначає теоретико-методичну підготовку вчителя фізичного виховання як функціонально структуровану за своїми завданнями, формами, засобами й методами їх досягнення систему підготовки особистості вчителя до професійної діяльності. Її складовими визначено теорію і методику фізичного виховання, спортивно-педагогічні дисципліни і спеціальні курси та семінари.

Як важливий аспект професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури виокремлено проблему формування їх готовності до розв'язання педагогічних ситуацій. Р.П. Карпюк [9] запропонував технологію навчання майбутніх учителів фізичної культури аналізувати й розв'язувати педагогічні ситуації. Важливим принциповим аспектом побудови технології є положення про те, що практична діяльність учителя фізичної культури вимагає перетворення знань із різних предметів у синтезовані й об'єднані навколо визначеної практичної проблеми, що має багатобічний і цілісний характер. Така технологія є прикладом інтегративного підходу до усіх ланок освітнього процесу для вирішення конкретної проблеми.

Аналіз типових навчальних планів підготовки фахівців із фізичного виховання в інститутах фізичної культури різних років виявив тенденцію збільшення кількості обов'язкових дисциплін у навчальних планах підготовки фахівців із фізичного виховання (приблизно у 3 рази порівняно з 1955 роком) та зменшення загального обсягу часу на вивчення спортивно-педагогічних дисциплін, що може негативно позначатися на формуванні професійних знань і вмінь студентів. Збільшена в рази кількість дисциплін у навчальних планах підготовки фахівців із фізичного виховання у ВНЗ викликає потребу уточнення змісту та встановлення взаємозв'язків між окремими навчальними дисциплінами, розробки інтегрованих курсів.

Таблиця1

Самооцінка студентами комплексу вмінь із реалізації основних виробничих функцій фахівця з фізичного виховання

Назва виробничої функції	Середнє значення оцінок за групами студентів ($\bar{x}$ ± m, бали)			
	усі разом (n=274)	навчаються на «5» (n_1=44)	навчаються на «5 і 4» (n_2=88)	навчаються на «4 і 3» (n_3=142)
Навчальна	4,29 ± 0,04	4,52 ± 0,09	4,42 ± 0,07	4,14 ± 0,05
Виховна	4,25 ± 0,04	4,48 ± 0,08	4,38 ± 0,06	4,11 ± 0,05
Організаційна	4,34 ± 0,04	4,53 ± 0,09	4,51 ± 0,06	4,18 ± 0,06
Розвивальна	4,24 ± 0,04	4,28 ± 0,10	4,34 ± 0,07	4,17± 0,06
Планувальна	4,16 ± 0,04	4,32 ± 0,09	4,16 ± 0,08	4,11 ± 0,07
Контрольна	4,27± 0,04	4,28 ± 0,09	4,38 ± 0,06	4,20 ± 0,06
Комунікативна	4,25 ± 0,04	4,39 ± 0,09	4,47 ± 0,07	4,08± 0,06
Дослідницька	4,01 ± 0,04	4,32 ± 0,10	4,07 ± 0,07	3,89 ± 0,06

Чинні галузеві стандарти вищої освіти підготовки фахівців із фізичного виховання як кінцеві результати навчання визначають професійні знання і вміння, а також узагальнені структури діяльності – здатність фахівця до вирішення типових завдань діяльності, які забезпечують його готовність до реалізації основних виробничих функцій.

Визначення рівня професійних знань і вмінь студентів проводилося шляхом опитування студентів ВНЗ – майбутніх фахівців із фізичного виховання. Загалом в опитуванні брали участь 274 студенти. Детальний аналіз відповідей респондентів було зроблено з урахуванням успішності навчання. Для цього окремо проаналізовано анкети студентів, які навчаються на «5» (44 студенти), «5 і 4» (88 студентів), «4 і 3» (142 студенти), а також узагальнено результати відповідей усіх респондентів.

За результатами опитування 274 студентів середні значення узагальнених самооцінок студентами комплексів умінь із реалізації основних виробничих функцій фахівця з фізичного виховання (див. табл. 1) коливаються від 4,01 бала (для дослідницької функції) до 4,34 бала (для організаційної функції).

Виявлено тенденцію зниження самооцінок комплексів типових умінь із реалізації основних виробничих функцій фахівця із фізичного виховання у виділених за критерієм успішності навчання групах студентів відповідно до зниження їхньої загальної успішності. Оскільки самооцінки зроблено за п'ятибальною шкалою, то їх відхилення від максимального значення є суттєвими та вказують на потенціал можливого поліпшення. Виявлені коливання середніх значень самооцінки комплексу вмінь із реалізації різних виробничих функцій в межах однієї виокремленої групи студентів говорять, на нашу думку, про те, що формуванню окремих комплексів професійних знань і вмінь у навчальному процесі приділяється недостатньо уваги.

Висновки:

1. З урахуванням світових тенденцій розвитку освіти пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти в Україні визначено особистісну орієнтацію вищої освіти, постійне підвищення її якості, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу, органічне поєднання освіти й науки, запровадження освітніх інновацій.

2. На підставі аналізу літературних джерел виявлено, що важливою проблемою реформування вищої освіти в Україні є розробка наукових основ підготовки фахівців із вищою освітою. Її вирішення можливе в єдності теоретичних і практичних аспектів шляхом постановки конкретних завдань. До основних належить розробка методологічних, теоретичних і методичних засад професійної освіти; формування концепції змісту освіти і процесу навчання для різних типів ВНЗ; визначення концептуальних засад проектування освітніх систем інноваційного типу; теоретичне обґрунтування моделі випускника тощо.

3. Аналіз типових навчальних планів підготовки фахівців із фізичного виховання у спеціальних ВНЗ різних років виявив тенденцію збільшення кількості обов'язкових дисциплін у навчальних планах підготовки фахівців із фізичного виховання (приблизно у 3 рази порівняно з 1955 р.) та зменшення загального обсягу часу на вивчення спортивно-педагогічних дисциплін, що може негативно позначатися на формуванні професійних знань і вмінь випускників.

4. За результатами опитування 274 студентів ВНЗ – майбутніх фахівців із фізичного виховання – середні значення узагальнених самооцінок студентами комплексів умінь із реалізації основних виробничих функцій фахівця з фізичного виховання коливаються від 4,01 бала (для дослідницької функції) до 4,34 бала (для організаційної функції). Виявлено тенденцію зниження самооцінок сформованості комплексів типових умінь у виокремлених за критерієм загальної успішності навчання групах студентів (навчаються на «5», «5 і 4», «4 і 3») відповідно до зниження загальної успішності. Оскільки самооцінки зроблено за п'ятибальною шкалою, то їх відхилення від максимального значення вказує на значний потенціал можливого поліпшення професійних знань і вмінь студентів.

5. Відомі з літературних джерел інтегративні технології та процеси, які реалізуються в сучасних системах підготовки фахівців із фізичного виховання мають частковий характер, стосуються лише окремих аспектів професійної готовності. Удосконалення системи формування професійних знань і вмінь фахівців із фізичного виховання можливе на основі використання інтегративного підходу поряд з іншими методологічними підходами до навчання.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з практичним вирішенням окреслених у статті проблем удосконалення підготовки фахівців із фізичного виховання у ВНЗ.

Список літератури

1. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

2. *Попков В. О.* Дидактика высшей школы : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / Попков В. О., Коржуєв А. В. — М. : Академия, 2001. – 136 с.

3. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула – К. : Академвидав, 2006. – 351 с.

4. *Гончаренко С. У.* Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі / С. У. Гончаренко, І. М. Козловська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. – С. 9–18.

5. *Козловська І. М.* Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / Козловська І. М. ; за ред. С. У. Гончаренка. – Л. : Світ, 1999. – 302 с.

6. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика : монографія / за ред. І. Козловської, Я. Кміта. – Л. : Сполом, 2004. – 243 с.

7. *Атанов Г. А.* Обучение и искусственный интеллект или основы современной дидактики высшей школы / Г. А. Атанов, И. Н. Пустынникова ; под общ. ред. Г. А. Атанова. – Донецк : ДОУ, 2002. – 504 с.

8. *Шиян Б. М.* Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. … д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Професійна педагогіка” / Шиян Богдан Михайлович ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 1997. – 50 с.

9. *Карпюк Р. П.* Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій : автореф. дис. … канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Карпюк Роман Петрович ; Вінницький держ. пед. ун-т імені М. Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – 20 с.

Стаття надійшла до редколегії 23.01.2015
Прийнята до друку 17.02.2015
Підписана до друку 27.02.2015